

Ramsbergsbygdens framväxt

Innehåll

- Bergslagens malmer bildades för 2.000.000.000 år sedan
- Istiden modellerade om landskapet
- Rullstensåsar
- Stora isälvsdeltan, dödisgropar och flyttblock
- Högsta Kustlinjen
- Raviner och forna sjöar
- Stenålder och bronsålder
- Den röda jorden
- Järnet lockade
- Socknens födelse
- Samhällets struktur och befolkning
- Ramsberg en inflyttningsbygd under 1600-talet
- Vallonerna
- Gammelbo
- Ramsbergs roll i den interkontinentala slavhandeln
- Oår, barnadödlighet och befolkningsutveckling
- Mager jord satte tak för invånarantalet?
- 1800- och 1900-tal
- Ramsbergare som satt spår

Historien om Ramsbergsbygden

Följ med på en resa i tid och rum med mål i 1800-talets Ramsberg eller Ramshyttan, som både kyrkbyn och socken hette förr.

Den gamla sommarvägen från Mälardalen går på en torr rullstensås från de bördiga markerna kring Fellingsbro via Sällinge, Pilkrog, Grönbo och Krogen i Morskoga.

Vintertid reste man hellre på sjöis och över mossar.

Dagens resenär är ofta en pendlare, skogsarbetare, åkare eller semesterfirare.

Men i forna dagar hade resan oftast på ett eller annat sätt att göra med järnhanteringen: antagligen var man arbetssökande smed, hyttdräng eller piga; bergsman eller forkarl på återfärd från affärer i Arboga; eller möjligen handelsman eller bruksägare med än vidlyftigare resor bakom sig.

Bergslagens malmer bildades för 2.000.000.000 år sedan

Du vet att du är i Bergslagen när du ser uthusen med väggar av slaggsten, eller sinnertegel: en restprodukt från järnframställningen i hyttorna. Det var järnhanteringen som en gång fick folk att flytta upp i skogarna och ännu för ett halvsekel sedan var gruvdriften i full gång här på trakten.

Därför kan det vara lämpligt att börja resan för två miljarder (2.000.000.000) år sedan. Då bildades Bergslagens malmer som utfällningar när upphettat mineralrikt vatten kyldes av i ett kretslopp drivet av forntida vulkaner.

Sedan dess har berggrunden vandrat med kontinentalplattorna över stora delar av jordklotet. Markytan har överlagrats, veckats och slipats ned i omgångar men malmerna har bevarats nere i berggrunden.

Istiden och vattnet modellerade om landskapet

Den senaste stora omvälvningen skedde under istiden då landskapet först fick en avhyvling av den växande inlandsisen för sedan under isens återgång täckas med morän: osorterad sand, grus och sten.

Litet bättre ordning på materialet blev det där vatten strömmat fram.

Det blev åsar med rullsten i botten med grus och sand av allt finare kornstorlek till täcke; det blev klapperstensfält och jätteåkrar; det blev vidsträckta sandmarker med dyner och dödisgropar.

Rullstensåsar

Åsarna spritsades ut då isälvar spydde sin välling av vatten, sand, grus och sten ut ur mynningarna i den tillbakaryckande isfronten.

De tunga stenarna stannade först, gruset sedan; medan det mindre materialet höll sig svävande i vattnet betydligt längre: därav sorteringen.

Åsen som vägen till Ramshyttan löper på bildades på detta sätt och går att följa mer eller mindre sammanhängande från Norrköpingstrakten ända upp i till Ramsberg. Ännu i nordligaste delen av Ölsjön norr om kyrkbyn är den tydlig i form av Notkojuden som sträcker sig söderut från sand- och grustaget där.

Stora isälvsdeltan, dödisgropar och flyttblock

Grustaget och sandmoarna öster om Ölsjön är resultatet av att isfronten stod still och lät älven vräka ut sitt innehåll på en och samma plats under en längre period. Ett isälvsdelta uppstod.

I grustagets "varviga" sandlager kan man följa avsmältningens förlopp år för år: grövre sand under sommarhalvårets kraftiga avsmältning och finare sand de årstider vattnet rann något långsammare.

Ett större isälvsdelta återfinns i öster längs länsgränsen från Näverkärret upp till Riddarhyttan. Där kan man även bland annat studera s.k. dödisgropar: djupa, ofta vattenfyllda, gropar i sanden där ett större isblock strandat för att smälta bort först när försvarliga mängder sand samlats runt det.

På Hedbyheden strax nordväst om Näverkärret kan man också se ett av många flyttblock som seglade ut på havet med ett isberg för att sedan parkeras på sin nuvarande plats när isberget smälte. Just detta kallas "Vargsten" och har möjligen en gång hyst vargar i det gryt som djuren grävt ut i sanden under det.

Högsta kustlinjen

Orsaken till att fronten gjorde något århundrades halt just norr om Ramsbergs by var att den omvandlades från ha varit en tvär isbergskalvande front i havet till att få en landglaciärs sluttande utseende.

Här tar den nordliga bergkulleterrängen vid efter det lägre liggande och slätare subkambriska peneplanet enligt geologerna.

Just här förmådde havet (kallat Yoldiahavet) inte längre att följa isens avsmältning; här går Högsta Kustlinjen (HK) som ett slingrande band genom landskapet.

Beroende på att landet varit olika djupt nedtryckt av isen och landhöjningen därför har gått olika fort ligger HK olika högt över havet.

I Ramsberg löper den på ca 170 m.ö.h. och går att urskilja i form av ursvallade klapperstensfält och kalspolade klippor, t.ex. i anslutning till kraftledningen strax norr om Ramsbergs by.

Vid Jätteåkersberget nära Aspafallet på vägen från Morskoga mot Lindesberg har vågorna legat på med sådan kraft att strandvallar av rundslipade stenar bildats.

Liknande formationer kan ses på östsidan av Glad tjärnsberget sydöst om Resta. Berget var en gång ett skär i Yoldiahavet.

Slutningarnas finare material som vågorna svallat ur har i stället lagt på dalbottenarna till glädje för senare tiders bönder.

Raviner och forna sjöar

När havet drog sig undan dröjde vattensamlingar kvar i sänkor av olika slag. En del återfinns som nutida sjöar, andra har växt igen till mossar. Åter andra tömdes eller torkade snabbt ut.

I Djupdalen norr om Morskoga utgörs fälten av en gammal sjöbotten. Antagligen tömdes sjön på sitt mesta vatten redan strax efter att den bildats. Sandproppen i söder var ännu inte fixerad av något växttäckte och utloppsbäckens slingrande historia, när den grävde sig allt djupare ner i sanden, kan följas än idag i form av ett invecklat ravinsystem.

(En del vatten måste dock ha fortsatt att samlas centralt i den gamla sjön. Vid en sentida utdikning av fälten fann man rester av sjövegetation nere i marken.)

Även på många andra ställen, som vid fälten norr om Ramsbergs by, ser man liknande effekter av vattenströmmar i dåtidens lätteroderade landskap.

Stenålder och bronsålder

De årtusenden som följde sedan isen väl smält undan karakteriserades här som i övriga Nordeuropa av ett allt varmare klimat. Det kulminerade för cirka 8.000 år sedan då Bergslagen omfattades av de växtzoner som numera endast återfinns i Sydsverige. Här fanns sammanhängande ädellövskog på goda jordar och i skogen strövade såväl vildkatt som kronhjort och vildsvin. Måhända besöktes våra bygder ibland även av uroxen, nötboskapens vildform.

Människan hade emellertid inte stor anledning att ta sig hit upp annat än för tillfälliga jakt- och fisketurer. Det antyds i alla fall av sparsamheten när det gäller tidiga fornfynd, även om ett större antal yxor från mellanstenåldern har hittats vid Björkasjön strax öster om Grönbo.

Den yngre stenålderns och bronsålderns jordbrukare tycks också mer eller mindre ha ignorerat Bergslagen. Det fanns så mycket bördigare jordar att bruka. Men när järnåldern bröt in skulle det bli annorlunda.

Den röda jorden

Någon gång för ca 2.500 år sedan fann en vandrare rödjord i anslutning till isälvsdeltat som sträcker sig från Riddarhyttan ned mot Näverkärret. Rödjord (och sjö-, eller myrholm) uppkommer genom utfällning av järnhydroxid (rost) när järnhaltigt vatten får kontakt med luftens syre. Speciella järnbakterier kan utvinna energi genom att katalysera processen.

Än idag kan man se resultatet av bakteriernas pågående verksamhet t.ex. i det norra diket på riks väg 68 ungefär vid gränsen till Västmanlands län eller i trefaldighetskällan väster om Näverkärret. Vandraren måste ha haft kunskaper om järnframställning.

Genom att upphetta rödjorden med träkol i jordugnar kan man nämligen utvinna smidbart järn ur denna. Rester av sådana ugnar och slaggräv från själva framställningen har hittats främst i Röda jorden sydväst om Riddarhyttan, men även på ett flertal andra ställen längs isälvsdeltat liksom vid Kölsjön på gränsen till Ljusnarsbergs kommun. David Damell, landsantikvarie i Örebro län, har pekat på en hög i Grönbo kallad "Dansarkullen", som kan antyda var nyckelpersoner i järnframställningen och handeln har haft sitt säte. Grönbo är strategiskt beläget invid både åsen från Fellingsbro och Sverkestaåns vattensystem. Annars är fynden sparsamma även från denna tid. Något som kan tolkas som en järnåldersgrav har man dock funnit i Grimsöbodarna. Under alla omständigheter var detta inledningen till traktens, kanske hela Bergslagens storhetstid som järnproducerande område.

Järnet lockade

Under sen järnålder/tidig medeltid övergick man från rödjord till malm som den huvudsakliga råvaran för Bergslagens järnframställning. Man byggde mulltimmerhyttor och framställde s.k. osmundsjärn.

Det gällde antagligen även Ramsbergstrakten. Namnet Ramsbergs ursprung är oklart. Ramn är ett gammalt namn på fågeln korp, men huruvida det här gäller själva fågeln, någon person med det namnet eller rent av sjön Ramen (nuvarande Vretsjön) är osäkert. På 1500-talet stavades det Rampnszberg. Det är också först på denna tid som trakten låter höra talas om sig i historiska dokument och andra källor.

Socknens födelse

År 1540 var hyttorna i Löa, övre och nedre Kårberg (Stråssa) Resta och Ösarhyttan skattlagda liksom ca 30 åbor (= hushåll) inom gränserna för det som skulle bli Ramsbergs socken. Med 5 - 6 personer per hushåll gör det 150 - 180 invånare. Nio av åborna (i Löa) betalade "bondeskatt".

Övriga var på ett eller annat sätt knutna till bergsbruket. Ramshyttan (hyttan i nuvarande kyrkbyn) anges som skattlagd år 1547, och omnämns bl.a. i ett brev från "kung Gösta" angående en mästare Jöran Byssegjutares köp av hälften därav.

Kungen passade på att försäkra sig om att mästare Jöran skulle se till att "samma brukning må och skall vara oss och kronan till gagn". På 1550-talet delades ägandet mellan tio olika intressenter. Även hammarsmidet kom igång vid denna tid. År 1558 fanns fem hammare i anslutning till Ramshyttan: Ramshyttans, Ramsbergs, Wrethammars, Grinde och Restahamrarna.

I 1571 års skattelängd för Älvsborgs lösen återfinns byarna Östra och Västra Löa, Kårberget, Nederhyttan, Resta, Ösarhyttan, Ramshyttan (omfattade även Wrethammar och Ramsbergs bruk), Sundet (Gliesundet) och Bergshyttan. När man år 1589 fick Johan III:es kungliga brev på rätt att hålla egen sockenpräst nämndes även Fanthyttan (Gammelbo), Grymsö (Grimsö), Hägernäs och Mooskoga (Morskoga). Ett kapell hade vid det laget redan uppförts i Ramshyttan.

Enligt ett brev från Karl IX år 1607 skall församlingen heta Ramsberg. Tidigare har man uppenbarligen kallat den Ramshytte socken. Kungen passade även på att ge socknen rätt till egen marknadsplats och att utlysa sex års skattefrihet för alla som ville anlägga hyttor och hamrar inom dess gränser.

Samhällets struktur och befolkning

Det som drog folk till trakten var således rödjorden/malmen i bergen, veden i skogarna för kolframställning och kraften i vattendragen till att driva bälgar och hammare. När man väl kommit hit utnyttjade man givetvis även dalbottnarnas jordar för jordbruk.

Kungamakten uppmuntrade invandringen, men läget och/eller råvarutillgången tycks dock aldrig ha varit tillräckligt gynnsamt för att kungen själv skulle skaffa egendomar här (bortsett från kungens rättigheter till kopparn i Håkansboda gruva). Ett frälsegods med eget bruk etablerades emellertid i nuvarande Gammelbo, på den tiden kallat Fanthyttan.

Egendomen var långsträckt och omfattade i östra delen av socknen från Klotten i norr till Grönbo i söder, hela vägen centrerad längs en outsinlig kraftkälla i form av Sverkestaån.

I övrigt dominerade bruken med sina patroner och bergsmännen, Bergslagens hemmansägare med rätt att bryta järn. Även kyrkan ägde del i både skog och järnbruk.

Befolkningen som helhet utgjordes till stor del av torpare, hantverkare vid bergverken och bruksfolk. Det var gruvsdrängar, hammarsmeder, mästarevenner, smedhalvor, uppsättare, masmästare och allt vad järnbrukets folk kallades. Torparna var också ofta hantverkare inom bergsbruket, skomakare eller skraddare. Torparhustrun skötte den dagliga tillsynen av torpet och dess djur.

Ramsberg en inflyttningsbygd under 1600-talet

På 1600-talet hade man övergått helt till att framställa stångjärn i hammare drivna av vattenkraft. I socknen fanns mot slutet av detta århundrade åtta hyttor och 14 hammare.

Bland gruvorna tycks Stråssa, Bäckegruvan och Oxgruvan ha varit de främsta.

De senare två var frälsegruvor belägna nordöst om Gammelbo. Befolkningen bestod i anmärkningsvärd stor utsträckning av tyskar, finnar, valloner och holländare. Till exempel sägs byggherren till första kyrkan ha varit en tysk vid namn Ambros Marcusson.

Invandringen verkar ha varit speciellt stark under 1600-talets andra hälft då socknens befolkning ökade nästan fyra gånger. Finnarna kom främst till de norra delarna av socknen där namn som Vitalampa och Lackokärret ännu minner om dem. Finnarna hade uppmuntrats att flytta över från östra rikshalvan eftersom de hade förmåga att utvinna skördar ur ödemarkerna med sitt svedjebruk. De med annan härkomst hade ofta lockats hit av myndigheterna på grund av sina kunskaper i järnhanteringskonst.

Se Gunilla Sedells skrift "Befolkningsutveckling och ekonomisk situation i byarna Resta och Ramsberg fram till år 1700", eget förlag 1993.

Vallonerna

En speciell grupp i detta sammanhang, om än inte så dominerande rent antalsmässigt, utgjordes av vallonerna. De var fransktalande och med ursprung i nuvarande Belgien och kom i flertalet fall hit i samband med att Louis de Geer anlätades av svenska kronan för att bygga ut järnhanteringen. Hans verksamhet omfattade bl.a. bruken i Finnspång i Östergötland och Leufsta i Uppland. Här på trakten hade han intressen i Flögfors kopparverk söder om Löa.

En par av de valloner som lockades till Sverige var Noe Werlin och hans hustru Nillika. Noe noterades som lodstöpare i Gytterby, Nora 1633. Han göt således kulor. Noe och Nillika flyttade några år senare till Bondebyn, Nora där de köpte sig ett bergsmanshemman. En av parets söner var Welam (1635 -1719). Han tog över faderns yrke, blev lodstöpmästare och bosatte sig i Torphyttan, Lindesberg. Hans dotter Barbro (f. 1673) gifte sig med krögaren och skogvaktaren Magnus Lind i Ramshyttan (kyrkbyn).

En annan vallon som så småningom hamnade i Ramsberg var Antoinette (Twenet) Johanson. Hon var född i Frankrike men hade flyttat via Ryssland och Polen till Roslagen där hon gift sig med en Cleas Kråke (ursprungligen Crochet, också vallon). Paret bosatte sig därefter i Bovallen, Skinnskatteberg. När mannen avled flyttade Twenet och sonen Johan vidare till Rävsnäs här i socknen, där den senare blev masmästare på Gammelbo. Twenet dog 91 år gammal år 1710.

Gammelbo

Frälsegodset Fanthyttan, eller Gammelbo som det kallas sedan 1600-talet, omfattade som nämnts en stor del av socknen och var en tidig maktfaktor på trakten.

En av de första innehavarna, Klas Kristersson Horn af Åminne tycks också ha varit en despot av stora mått om man får tro Edvard Matz sockenkrönika. Godset såldes 1689 till Daniel Tilas d.ä. Den som kom att residera där de närmaste femtio åren var Daniels dotter Margareta.

Fru Greta var visserligen gift två gånger, först Heijke, sedan Mallmin, men det är ändå henne man minns. Så begåvades hon också med en hel egen sida i kyrkans döds- och begravningsbok efter sitt frånfalle. Vanligt folk fick ett par rader.

Till skillnad från Klas Kristersson Horn tycks fru Greta ha varit mån om att ha ett gott förhållande till socknens övriga invånare — åtminstone om man ser till hur ofta hon uppträdde som vittne vid barndop runt om i församlingen. Till en del berodde det kanske på att Gammelbo hade ett stort antal anställda och att det var sed att patron skulle vara vittne vid barndop. Likafullt slås man av hur ofta man stöter på hennes namn i detta sammanhang.

Ramsbergs roll i den interkontinentala slavhandeln

Under våren på fru Gretas tid i början av 1700-talet producerade Gammelbo en speciell sorts järn vid sidan av det normala stångjärnet. Det kallades "voyage iron" och såldes som namnet antyder på England.

Järnet stannade emellertid inte där utan var specialbeställt för att användas som betalningsmedel i den interkontinentala slavhandeln! Hammarsmederna i Hägernäs, Nyhammar, Bergshyttan och Sundbo smidde således varje vår ett järn som efter några turer hamnade hos afrikanska affärsmän.

Det finns egentligen ingen anledning att tro att man inte skulle ha varit medveten om detta. Det bör ha givit socknens befolkning ett för oss nutidsmänniskor kanske oant perspektiv på tillvaron.

Oår, barnadödlighet och befolkningsutveckling

Sjuttonhundratalets första årtionden karakteriserades i Sverige som helhet av ofärdsår då en stor del av landets manliga befolkning föddes i Karl XII:s krigsföretag runt om i Europa samtidigt som statskassan sinade, pesten härjade här hemma och missväxt stundtals rådde.

Ramsbergsbygden tycks dock ha varit relativt förskonad. Den viktiga järnhanteringen gjorde att unga män slapp bli utskrivna i krigstjänst och på den glesbefolkade landsbygden fick måhända inte sjukdomar fästa lika lätt som i städer.

Normala år översteg födelsetalet antalet döda i socknen med 10 - 60 personer under perioden 1699 - 1725. Men missväxten kom man inte undan, och åren 1709 - 1710 liksom 1718 - 1719 var inte normala. Det är kända oår i landet som helhet och även Ramsberg drabbades med höga dödstal och låga födelsetal. Som mest (1709) översteg de dödas antal de föddas med 20 personer. Allmänt sett var barnadödligheten stor. Till exempel födde ovan nämnda Barbro Werlin nio barn åt med sin krögare/ skogvaktare Magnus Lind åren 1692 - 1712. Av dessa överlevde endast fyra till vuxen ålder. Det var på intet sätt ovanligt.

Den snabba befolkningsutvecklingen från 1600-talet tog också tvärt slut. Men det berodde kanske främst på minskad invandring, barnadödligheten under 1600-talet var knappast lägre. Socknens invånarantal steg hursomhelst med bara ett par hundra personer från sekelskiftet 1700 till år 1750. Av de då registrerade 2.406 personerna var en tredjedel femton år eller yngre. Likafullt ökade antalet inte med mer än ca 300 under resten av 1700-talet heller. Någon större trängsel har sällan rått i den nya präktiga kyrka som invigdes 1791.

Mager jord satte tak för invånarantalet?

Kanske var det de begränsade möjligheterna till odling som satte ett tak för befolkningsutvecklingen. Att forsla spannmål och andra förnödenheter över bergen och skogen blev måhända för dyrt. Redan 1688 skrev Gabriel Thoring på sin "Landt Charta aff Ramshytta Sochen" att "Denne Sochen består aff mycken oländigh mark aff Bergh och Steen, ymnogh Skough; Men finnes ingen Lägenheet till vidare uthröndningh.": ingen möjlighet att utvidga den odlade arealen således.

En liknande beskrivning av socknen ges av Daniel Djurberg i hans "Geografiskt lexicon öwer Skandinavien" år 1818: Ramsberg, en Sockn och Consistorielt Pastorat i Wästmanland, Örebro län och Lindes Bäragslag, håller i widd 3,2 qv. mil samt består af 50 mantal. Marken är nästan öweralt bärg-aktig. Rådande jordmånen är sand. Skog finnes ymnigt. Utsädet är: råg 180 tunnor, korn 52, hafra 136, potäter 118. [För grannsocknen Linde anges att utsädet är 800 tunnor, hälften råg och hälften vårsäd. För Nora anges: råg 360 tunnor, havre 1600 och potatis 300 -400.] År 1810 war Folkmängden 2713. Kyrkan är belägen under 19 gr. 45 min. Polhöjd; 5 mil från Örebro. Granhult, Gammalbo, Ramsberg och Klotten Järnwärk samt Flögfors Kopparwærk, utom Bergsmanshamrar äro de Wærk som äro belägna i denna Sockn: Alla hawa hjelpelig skog. — Ramsbergs Järnwærk består af 1 hammare med 200 skeppspund stångjärnssmide.

1800- och 1900-tal

Med hjälp av potäter, smittkoppsvaccin och en stadig avsättning av järn nere i Europa (till industriuppbyggnad och krigföring) ökade Ramsbergs befolkning till ett maximum om 4.976 personer år 1881. Så länge höll också järnbruken igång. Strax därpå följde "den stora bruksdöden" som Edvard Matz skriver i sin sockenkrönika.

Gruvan i Stråssa lades också ned, men något senare. Det var år 1924, Driften återupptogs drygt 30 år senare för att åter läggas ned efter ytterligare ett kvartssekel. Befolkningen i den gamla socknen minskade stadigt och är numera tillbaka på 1600-talets nivå. Socknen som blev kommun gick år 1971 upp i Lindesbergs storkommun. Skolor, affärer, industrier, bankkontor, apotek, läkarstation m.m. har kommit och gått. Idag finns en livsmedelsaffär och två skolor för barn upp till 6:e klass kvar. Skogsbruket, som en tid sysselsatte ett stort antal arbetare och tjänstemän, bedrivs idag rationellt och med litet behov av lokal arbetskraft. 1800- och 1900-tal

Med hjälp av potäter, smittkoppsvaccin och en stadig avsättning av järn nere i Europa (till industriuppbyggnad och krigföring) ökade Ramsbergs befolkning till ett maximum om 4.976 personer år

Ramsbergare som satt spår

Förutom redan nämnda personer har flera ramsbergare satt spår i historien.

Huruvida just dessa är de mest värda att hågkommas är en annan sak. De är dock t.ex.:

Anna Olsdotter (1685 - 17?) "Zackris Anna" i Östra Löa; enligt legenden besatt av Den Onde; fick denne utdriven ur kroppen på sin dödsbädd av prästen Anton Anagrius (kyrkoherde 1730 - 1746) varvid potentaten försvann ut genom ett hål i blyet till ett blyinfattat fönster med ett dån och sådan kraft att bastutaket flög av. Se Edvard Matz sockenkrönika.

Barbro Werlins dotter **Catarina Lind** (1706 - 1789); kom sig upp i samhället med hjälp av inte minst Fru Greta på Gammelbo; blev stammor till den adliga ätten Anckarsvärd vars medlemmar var delaktiga i både Gustav III:s revolution 1772 och i att avsätta hans son Gustav IV Adolf 1809. Om henne kan man läsa i Linde Bergslags Släktforskarförenings skrift Flydda Dagar 2008.

Daniel Tilas d.y. (1712 - 1772), ibland kallad "Bergsbrukets Linné".

Han föddes på Gammelbo och tillbringade sin barndom där. Även senare återvände han ett flertal gånger till bygden. Hans egna ord står att läsa i: Daniel Tilas, "Curriculum Vitae I-II, 1712-1757". Ingår i Historiska handlingar, del 38:1. Stockholm, 1966. Se även Edvard Matz sockenkrönika.

Maria Olsdotter (ca 1763 - 1856) "Gruvmor i Stråssa"; Sveriges enda kvinnliga gruvfogde; moster till Lasse-Maja; förekommer enligt Edvard Matz (Legenden om Lasse-Maja, se nedan) i ett otal artiklar, flera böcker (bl.a. V.E. Ömans "Från min ungdomstid, Stockholm 1889) och åtminstone en roman; förekommer även flitigt i Matz egen bok och är porträtterad i hans sockenkrönika.

Lars Molin (1785 - 1845) "Lasse-Maja"; tjuven i kvinnokläder vars egen berättelse om sin levnad blev en storsäljare på 1800-talet, två filmer på 1900-talet och som ibland låter höra talas om sig än idag. Se "Lasse-Majas besynnerliga äventyr", Kvällsstundens förlag, Västerås 1970 och Edvard Matz. "Legenden om Lasse-Maja", Rabén och Sjögren, Halmstad 1970.

Lukas Heijkensköld (1800-tal), ättling till Fru Greta på Gammelbo; legendarisk jägare och patron på Grimsö; förekommer i Nils Eckerboms böcker "I de blå bergen" (Norstedt 1945) och "Enviget på Grymsö och andra berättelser" (Norstedt 1948).

1881. Så länge höll också järnbruken igång. Strax därpå följde "den stora bruksdöden" som Edvard Matz skriver i sin sockenkrönika. Gruvan i Stråssa lades också ned, men något senare. Det var år 1924, Driften återupptogs drygt 30 år senare för att åter läggas ned efter ytterligare ett kvartssekel. Befolkningen i den gamla socknen minskade stadigt och är numera tillbaka på 1600-talets nivå.

Socken som blev kommun gick år 1971 upp i Lindesbergs storkommun. Skolor, affärer, industrier, bankkontor, apotek, läkarstation m.m. har kommit och gått. Idag finns en livsmedelsaffär och två skolor för barn upp till 6:e klass kvar.

Skogsbruket, som en tid sysselsatte ett stort antal arbetare och tjänstemän, bedrivs idag rationellt och med litet behov av lokal arbetskraft.

Om detta och mycket mer kan man läsa i Edvard Matz sockenkrönika "Ramsberg - Människor och miljöer i en Bergslagssocken" från 1989, Carlssons bokförlag, Stockholm.